

kojem se vidi što od nas traži potraga za svetim: valja utihnuti, odmaknuti se od vreve, ili kako na jednom mjestu piše autor, »odustati od sebe–izgovaranja — da bi se ostavio prostor govoru svetoga«.

Upravo to: razmišljanje o raspoloživosti za susret sa svetim, čini mi se da je nit vodilja ove knjige pred nama. Kako je nekoliko puta napisao u svom tekstu, autor baš s tom nakanom vodi čitatelja u monaško srce Rusije, manastir Optinske pustinja, zatim pred lijepu ikonu raspeća iz Dionizijeve radionice, ili pred Holbeinova *Mrtvog Krista u grobu*. Sve te silnice ujedinjuje najsvetiji lik u romanima Dostojevskoga, starac Zosima. Očito je našem autoru, baš kao i Dostojevskom, važno istaknuti da taj pobožni starac ne »prebiva u svjetlu nedostupnu«, nego se daje svijetu, pokazuje ljepotu svetoga svijetu; sveto koje ne stanuje negdje drugdje, nego se daruje tu, u svijetu.

Zadnja rečenica Benedikta XVI na misi njegova ustoličenja, 24. travnja 2005. godine, podsjećajući na poznati poziv Ivana Pavla II, bila je: »Otvorite širom vrata Kristu — i naći ćete život! —

Ši, aprite, spalancate le porte a Cristo e troverete la vera vita. Amen«. To je najdublji smisao njegovih bogatih gesta s Trga bana Jelačića. Čini mi se da je na tom tragu i najvažnija poruka ove knjige, posebice ukoliko je čita ne samo znanstvenik nego i biskup poput mene: sveto nije odijeljeno od ljudi. Upravo to pokušava pokazati naš autor ovom knjigom, jer brojni znanstveno–teorijski uzleti u njoj polaze od života — i k njemu se iznova vraćaju.

Za tu je tezu Danijel Miščin spreman založiti neke od najuzvišenijih doživljaja u svom osobnom životu. O tim trenucima u blizini svetoga autor iz prvog lica piše na početku svakog poglavlja ove knjige. Ti autobiografski tekstovi uvod su u znanstveno–teorijske izazove s kojima se autor smjelo suočava.

Tako je na početku prvog poglavlja razmišljanje naslovljeno riječima: »Moj me starac šalje u svijet«. Ono odgovara

na pitanje zašto autor smatra važnim istraživati traganje za svetim. Pritom sam priznaje da se privlačnost traganja za svetim, kao tema znanstvenog istraživanja, u njemu rodila zajedno s pitanjem: »Je li čovjek sposoban istraživati nebeske tajne ili je stvoren zato da bi im bio poslušan?«

Pitanje je to koje je postavio u prvom susretu s uglednim metafizičarom p. Miljenkom Belićem, drago mi je to reći, mojim subratom u Družbi Isusovoj. Kao što je Aljoša u Zosimi prepoznao svojega Starca, tako autor u Filozofu, kojemu je jedan od nasljednika na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, prepoznaje i svoga uzora.

No što je s pitanjem smijemo li i možemo li istraživati sveto? Pojavljivanje ove knjige zasigurno je doprinos našoj znanosti i kulturi zato što čvrsto utemeljuje pozitivan odgovor na njega. Poziv k svetome uvijek je otvoren jer nadilazi čovjeka koji ga traži. Ta je potraga u isto vrijeme i zahtjevna, i zanosna. Zato se za čitanje ove knjige traži ista ona odvažnost s kojom autor u njoj postavlja svoja pitanja.

Kao što je Starac slao u svijet svoga mladoga učenika, tako sada autor šalje svoju knjigu u svijet čitatelja. Oni će se, uvjeren sam, nadahnuti potragom za svetim. Ova im knjiga u tom nadahnuću neće ostati dužna. Zato je svima rado preporučujem.

Valentin Pozaić

Terry Eagleton, *Razum, vjera i revolucija: Refleksije o raspravi oko Boga*, s engleskog preveo Dinko Telećan, Naklada Ljevak, Zagreb, 2010, 181. str.

Kada bismo u nekoliko natuknica morali predstaviti knjigu izvornog naziva *Reason, Faith and Revolution: Reflections on the God Debate*, mogli bi je najjednostavnije opisati kao Eagletonovu dekonstrukciju Dichkinsa u pitanjima vjere i razuma, odnosno u liberalnim hu-

manističkim i racionalističkim pozicijama spram njih. Za početak svakako treba pojasniti da je »Dichkins« fiktivna figura, jedinstvena imaginarna tvorba autora, nastala združivanjem stavova (i prezimena) koje dijele Richard Dawkins u knjizi *Iluzija o Bogu* i Christopher Hitchens u djelu *Bog nije velik*.

Knjiga *Vjera, razum i revolucija* temeljena je na Eagletonovim predavanjima, koja je njezin autor 2008. godine održao na Sveučilištu Yale. Ona se kontinuirano održavaju u spomen na Dwighta H. Terrya od 1923. godine. Tradicionalno, teme koje se obrađuju vezane su uz znanost, filozofiju i religiju. Autor knjige ostaje im vjeran, uz naznaku da u svome djelu planira govoriti i o politici. Upravo politička perspektiva dolazi do izražaja kroz Eagletonove poglede na različita činjenična stanja u svijetu, kao i kroz raznolike dojmove i zapažanja koje vješto prožima šarmantnim britanskim akademskim humorom. Četiri održana Eagletonova predavanja razrađena su u istom broju poglavlja, koja nose nazive: »Šljam zemlje«, »Izdana revolucija«, »Vjera i razum« i »Kultura i barbarstvo«.

Pozicija iz koje kreće autorova argumentacija primarno je temeljena na njegovu rimokatoličkom odgoju te sekundarno na utjecajima irskog republikanizma i socijalizma, s kojima se upoznao kroz odrastanje. Otkupiteljska teologija postaje mu uporište za dekonstrukciju Dichkinsove »protubožje brigade«, čiji vođe smatraju »da nijedno religiozno vjerovanje, otkad god i odakle god bilo, ne zavređuje nikakvo poštovanje« (41), da je »religiozna vjera odvratna« (41) te da je »religija sklepani pokušaj tumačenja svijeta« (58). Ti »generali« vide Boga kao kozmičkoga vrhovnog rukovodioca i nebeskog inženjera, religiju kao pokret posve lišen razuma, a kršćanstvo kao pogled na univerzum koji konkurira znanstvenome. Suprotno tome, Eagletonova argumentacija ovisi o razumijevanju religije i znanosti kao dviju odvoje-

nih, no jednako važnih sfera današnje kulture. Dok znanost pita o razlozima ili objašnjenjima, religija propituje zašto nešto uopće jest ili zašto nam je ono što imamo zapravo nedokučivo. »Liberalni racionalizam, naime, ima svoje vlastite članke vjere, i u tom pogledu ima ponešto zajedničko s religioznom vjerom na koju se obrušava« (99). Vjera je za kršćane, naglašava autor, ono što istinsku spoznaju čini mogućom, što donekle vrijedi i za svakodnevni život, jer vjera može imati smisla u naravnim okvirima. »Većina kršćana u stvari ne smatra da njihova vjera proturječi znanosti — premda bi bilo plauzibilno tvrditi da u stanovitom smislu znanost sve vrijeme proturječi samoj sebi, i da je to poznato kao znanstveni napredak« (127).

Vlastito videnje religije Eagleton promatra kroz društvene i političke pojave, stavljajući u centar Isusa kao revolucionarnog marginalca, osuđenog na smrt poput političkog disidenta, a kršćanstvo vidi kao vjerovanje da je ljudska pokvarenost velikim dijelom povijesno uzrokovana i da postoji mogućnost da joj se suprotstavi preko političkog djelovanja. »Jedina autentična slika toga žestoko ljubećeg Boga jest mukama podvrgnuti i pogubljeni politički zločinac, koji umire u činu solidarnosti s onima koji koje Biblija naziva anawim, što znači bijedni i izvlašteni. Razapinjane na križ Rimljani su predviđali samo za političke prijestupe.« (31). Vitalna religijska pitanja, poput ljubavi, slobode, opraštanja, pravde, žrtve, patnje, grijeha, samoodricanja i mučeništva, teme su o kojima liberalni kritičar religije Dichkins većinom posramljeno šuti, zaneamarujući pritom moralnu obvezu da se suoči s njima u njihovu najuvjerljivijem vidu.

Postmoderna je, prema Eagletonu, era u kojoj revolucionarni nacionalizam završava, a religija iznova postaje javna i kolektivna kao protustruja bezbožnom konzumerizmu. U pogledu kršćanskog fundamentalizma i islamskog radikaliz-

ma religija postaje više nadomjestak za politiku nego njezina ponovna afirmacija. »Zapad jest pridonio bujanju radikalnog islama novačeći ga kao silu protiv takozvanog komunizma — a to je oznaka koja se koristi za opis bilo koje zemlje koja se usudila prigrliti gospodarski nacionalizam usuprot zapadnome korporacijskom kapitalizmu« (107). Autor ističe da je ono što je terorizam do sada prouzročio na Zapadu uistinu minorno naspram duge povijesti pokolja i ugnjetavanja od strane Zapada, koji ne želi vidjeti niti priznati da je jedini lijek protiv terorizma pravda. Kroz knjigu Eagleton često suptilno daje do znanja da moderno doba treba promatrati kroz cjelokupan kontekst, da uvijek treba imati na umu ono pozitivno i ono negativno, kontracepciju i CIA-u, oslobodilačke pokrete i New Age, nove tehnologije i Holokaust, budističke monahe i IRA-u, i balet i Hirošimu, kao i njihove korijene u barbarstvu, kulturi ili civilizaciji. I na kraju, postavlja se pitanje kako vrednovati Eagletonovu knjigu *Razum, vjera i revolucija: Refleksije o raspravi oko Boga?* Imajući na umu dobar prijevod i stil autora, knjigu svakako vrijedi pročitati jer je kritična, inspirativna, izazovna, duhovita i daje znatan doprinos aktualnoj filozofskoj raspravi o Bogu i ulozi religije u današnjem svijetu. Preporučljiva je širokom krugu čitatelja, s naglaskom da rijetki u njoj neće pronaći barem jedan segment kojem će se oštro protiviti.

Martina Labaš

Mirko Nikolić, *Nedjeljni susreti A*, Filozofsko-teološki institut DI, Zagreb, 2010, 195 str.

Kad pisac spominje riječ *susret* u naslovima svojih knjiga, i to u više navrata, onda je to znak da mu ta riječ nešto znači. Ona se nalazi u svakom naslovu četiriju svezaka koji komentiraju svagdanja evanđelja kroz godinu. Zovu se Ljepota, Radost, Milost i Snaga *susreta*.

U te četiri knjige nije bilo nedjeljnih evanđelja. Možemo samo nagađati zašto ih pisac nije komentirao. Možda zbog toga što takvih komentara ima već prilično mnogo i na hrvatskom jeziku, pa je odustao od toga. Možda zato što su nedjelje i blagdani posebni, pa ih nije želio »miješati« s običnim danima.

Međutim, kada prolistamo te četiri knjige, uočavamo poseban način na koji je autor pisao svoje komentare ili meditacije — kako ih često naziva — na temelju svakodnevnih evanđelja. Pisao ih je nadasve zbog toga da pomogne onima koji žele moliti ili meditirati s biblijskim tekstom. To uočavamo napose zbog molitava koje se nalaze u tim komentarima i koje nas potiču da dalje sami molimo i meditiramo. Tekstovi se mogu čitati i kao duhovno štivo, što također upućuje na posebnost ovih knjiga, a mogu pomoći i u pripremanju povijedi.

Budući da takvih nedjeljnih »komentara« evanđelja nije bilo, ne čudi da je autor odlučio istim stilom prikazati i njih. Zato je u naslovu knjige zadržao svoju dragu i blisku riječ *susret*. Po tome je lako mogu prepoznati oni koji već imaju neku od prethodnih knjižica. Time je ukazao na bit kršćanske molitve i meditacije. Ona je nadasve *susret* s Bogom. Nije joj cilj provesti neko besplodno vrijeme u kojemu se ništa ne događa. Molitva je susret koji se događa u tišini srca i koji čovjeka potiče da bude aktivan.

Ova knjižica prvenstveno želi pomoći da se u Danu Gospodnjem doista susret-nemo s Božjom riječi i shvatimo što ona od nas želi u trenutku kada nam je upućena. Ona nam također želi pomoći da stječemo iskustvo živoga Boga koji je prisutan među nama; da ga spremno iščekujemo, kako nas uči vrijeme došašća, i prepoznamo u nemoći djeteta u Betlehemu; da ga pratimo na njegovu križnom putu i prihvaćamo svoju Golgotu na koju se uspinjemo te da budemo uz njega u njegovoj nemoći i patnji na Kal-